

MARI

DR. CSABAI TIBORNÉ (1925-2011)

Csabai Mari (jobbról a második) a SZÍNHÁZ szerkesztőségében a nyolcvanas évek elején

Második, avagy Erőszakos Mária – ezzel az elnevezéssel ugrattam sok évtizedes barátnőmet (az Első, avagy Véres Mária nyomán).

Erőszakos volt, való igaz. És kemény, makacs, harcias, hú önmagához és elveihez. Mindhalálig. (Az egyházi temetés ellen is tiltakozna, ha tehetné.) A sors rettentő öregséggel sújtotta: az értelmiségit szinte megsemmisítő, vaksághoz közeli látássorvadással. Ő azonban rádiózott, tévézett, felolvastatott magának: naprakész szeretett volna lenni, irodalomtól politikáig mindenben. Ha nem tudott elmenni a szavazóhelyiségig, urnát kért. Színházba is szeretett volna járni: nem akadt autós kísérő. Valamit óhatatlanul lágyult, olykor még odáig is alacsonyodott, hogy kérjen ezt-azt, újságcikket, vörösbort, látogatást, de küzdött ellene: felcsattant, kiszolgáltatottságában még sértő is mert lenni, ha elpusztíthatatlan igazságérzetét böködtte valami.

A magyar színházi szakma, amelyet egész aktív életében s még azon túl is rajongva szolgált, nem becsülte kellőképpen. Eleinte a lap élére plántált kádernek tartották, s végig rossz néven vették, hogy maga nem írt. Holott írhatott volna (mi, „belső” buzdítottuk rá), mert stílusa is volt, véleménye is. Ő nem akarta,

hogy a szerkesztésről bármi elvonja figyelmét. Személyisége (ezt kevesen tudják) meghatározóan járta át a lapot. Világnézete volt, amellyel rögtön odaállt a magyar színházban új (és erősen támadott) utakat nyitó műhelyek mellé. Johannaként, harcosan hitt Kaposvárrban, Szolnokban, Kecskemétben. És tévedhetetlen volt az ízlése, a minőségérzéke. Büszke voltam, ha valamelyik írással elégedett volt.

Érzelegni soha nem volt hajlandó, megvetett mindent, ami lila. De bízni úgy lehetett benne, mint kősziklában. Neki is megmondtam: azon kevés keresztény ismerősöm közé tartozik, akiről tudom, hogy '44-ben bújtatott volna. Így állt ki később minden „flekkes” mellett, akinek ügyével egyetértett. Engem 1988-ban, hitem szerint erőm teljében, személyes bosszúból nyugdíjazni akartak. A teljes depresszióból rántott ki, amikor odavett a laphoz.

Különb, teljesebb, elismerésben gazdagabb életet érdemelt volna. (Imádtá a gyerekeket, mégsem adatott meg neki az anyaság.) Ritka, különleges egyéniség volt. Legalább emlékéért óvjuk meg a feledéstől.

SZÁNTÓ JUDIT

Rossz a lelkiismeretem. Évről évre ritkábban ke-restem fel, egyre hosszabb idő telt el két tele-fonhívásom között, míg az utóbbi esztendőben már főleg a közös ismerősöktől hallott hírekből informálódtam állapotáról. Kereshetek – és persze találok is – magyarázatot e kapcsolat kihűlésére, de ez nem ad felmentés azért, hogy mindez így alakult.

Mari több mint húsz év után s immár több mint két évtizede nem elsősorban életkora miatt hagyta abba a SZÍNHÁZ szerkesztését, hanem azért, mert bölcsen fölmérte: a körvonalazódó új korszak kihívásaihoz ő már nem tud és nem is akar igazodni. Átadta a lapot nekünk, munkatársainak: vigyük tovább mindazt, amit közösen alapoztunk meg, s ránk hagyta, mivé válik, hogyan újul meg a folyóirat. Az író ember, ha nyugdíjba megy, továbbra is jelen lehet az újság lap-jain, de ő soha nem írt, így búcsúja végleges elválás volt. A színházi élet azonban változatlanul érdekelte. Egyre romló látása sem akadályozta abban, hogy elő-adásokra járjon, de idővel egyre ritkábban, majd egyál-talán nem jutott el színházba. Legnagyobb bánatára olvasni sem tudott: barátai, rokonai olvastak fel neki.

Sajnálom, hogy önhibámból nem tartoztam a hely-zetét megkönnyítő látogatói közé. Kicsit hálátlannak is érzem magam, hiszen sok egyéb mellett neki köszönhetem, hogy kriti-kus lettem, s hogy elkö-teleződtem az erdélyi, fel-vidéki és vajdasági színház mellett.

Már nem mérnöként, hanem a *Csepel* újságnál dolgoztam, amikor 1971-ben ismeretlenül telefo-nált, s kérte, keressem fel. A mai Thália Színház hát-só traktusának egy eme-leti kis szobájában foga-dott, s akkor tudtam meg, hogy eljutott hozzá az egyetemi színjátszásról írt bölcsész-szakdolgoza-tom, s ennek alapján mun-kát ajánlott. Első meg-jelenésemtől, 1971 októ-berétől kezdve rendszeresen publikáló külsős tagként vettem részt a szerkesztőség munkájá-ban, s abban is ő segített, hogy 1976-ban, amikor végképp megalékeltem az üzemi újságíróskodást, a laphoz kerültem. Első perctől nyugdíjba vonulásáig élvezhettem bizalmát és szeretetét, amelyet azonban nemigen mutatott ki.

Pedig sokat voltunk együtt: igen gyakran autóztunk közösen vidékre vagy a határon túlra. Egy új világ tárult fel előttem, tősgyökeres pesti előtt, amikor elő-ször Nagyváradra vitette magát. A színházlátogatás csak ürügy volt; a rokonaihoz akart menni, hogy or-vosságot, élelmet meg tisztálkodószert vigyen nekik. De egy év múlva Komáromba már tényleg a színhá-

zért mentünk, majd következett Kolozsvár és Maros-vásárhely. Vele és Gergely Géza barátunkkal baran-goltuk be Erdélyt. Az együttutazásoknak köszönhetően találkoztam megannyi nagyszerű emberrel, fogadott barátságába például Harag György vagy Tompa Mik-lós. Vele voltam a belgrádi BITEF-en, s Harag György újvidéki Csehov-trilógiáján csakúgy, mint Kolozsvá-ron Harag Sütő-trilógiáján.

Sok-sok nagyszerű és rémes élményben volt ré-szünk. A magyar–román határ átlépésekor még most is összeszorul a gyomrom, hiszen azokat a tortúrákat és megaláztatásokat, amelyeket minden alkalommal el kellett viselnünk, nem lehet elfelejteni. Oda is, vissza is mindig vittünk valamit, amit tilos volt. Kicsiny la-kása tele volt kerámiával, csergével, szóttessel, ezeket ugyanúgy csempésztük, mint ahogy odafelé a gyógy-szert, élelmet, könyveket, folyóiratokat s egyéb küldemé-nyeket. Ki nem mondott cinkosság és feltétlen bi-zalom kötött össze bennünket.

Mindezekkel együtt amíg hivatalban volt, magázód-tunk. Így alakult. Én tiszteletből magáztam, ő nyug-díjba vonulásáig nem kezdeményezte a tegeződést. Kemény asszony volt. Sírni csak egyszer láttam. Ami-kor meghalt Boldizsár Iván, a SZÍNHÁZ főszerkesz-

Koncz Zsuzsa felvétele

A SZÍNHÁZ 25 éves évfordulás ünnepségén a Merlinben (1993)

tője, aki a korán elhunyt és halála után is rajongva szeretett férje után talán a legfontosabb férfi volt az életében. Akkor kerültem hozzá a legközelebb, amikor vállamra borulva, órákon át zokogva búcsúzott tőle.

Mari temetésén nem lehettem ott. A szakmából is kevesen búcsúztak tőle, hiszen egyre kevesebben vagyunk, akik tudjuk: ki volt, és mit tett a színházi szakírás kialakulásáért Csabainé Török Mária.

NÁNAY ISTVÁN